

NA OKRAJ POJMOV NOVINY A ČASOPIS a ich diferenčných znakov

SOME NOTES ON THE TERMS NEWSPAPER AND MAGAZINE AND THEIR FEATURES OF DIFFERENCE

Juraj VOJTEK

ABSTRACT:

It is quite understandable that different dictionaries and manuals as well characterize the terms newspaper and magazine (periodical) in different ways. Anyway it is not quite understandable why these different ways are so different. That is why the paper has been leaned on a fact-finding. Its author has gone through different kind of dictionaries and manuals to find out how the above mentioned terms are characterized. As for the dictionaries and encyclopaedias as well, they were of different kinds (e.g. language, general and specialized ones, in Czech, English, Polish and Slovak). The hypothesis, which was formulated by the author, stated that the most accurate would be the specialized dictionaries. But this assumption proved to be wrong and the most precise definitions of the two terms were found in an general encyclopaedia, namely Funk's & Wagnalls New Encyclopedia. (31 volumes. New York: Funk & Wagnall Corporation, 1971–1993). On the pieces of knowledge found in the books, which the author went through, he formulates his own definitions of the terms newspaper and magazine and points out the signs (features) of difference between them. At the same time he underlines that any attempt of this kind is doomed, as the complexity of the terms cannot be put into a few words. Nevertheless we should try to be as accurate as possible.

KEY WORDS:

the terms "newspaper" and "magazine" in different kinds of vocabularies – pluses and minuses of their definitions – an attempt of the author of this paper at his own definitions and at finding out the features of difference of these

V našom prípade treba za strešný pojem považovať tlač. Je to najstarší masovokomunikačný prostriedok, ktorý vznikol na sklonku feudalizmu, keď spoločnosť potrebovala jednoduchší spôsob uchovávaní informácií. A práve ten zabezpečil Guttenbergov vynález kníhtlače okolo roku 1454, lebo umožnil, aby sa rovnaký obsah dostal k priestorovo rozptýlenému recipientovi najprv v desiatkach, potom stovkách a napokon aj miliónoch vý- tlačkov. Išlo o tlač, ktorá sa na trhu objavovala príležitostne, preto napokon dostala pomenovanie neperiodická. Jej doplnok, ale zároveň aj náprotivok, periodická tlač, ktorá je v centre nášho záujmu, sa objavila viac-menej naraz vo viacerých európskych krajinách, ale až zhruba o stopäťdesiat rokov neskôr. Zdôvodňuje sa to tým, že tento druh tlače, vychádzajúcej v pravidelných intervaloch, vznikol až v čase, keď nastala jeho spoločenská potreba, teda vte-

prof. PhDr. Juraj Vojtek, CSc.
Fakulta masmediálnej komunikácie
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Námestie Jozefa Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
juraj.vojtek@mail.t-com.sk

Ukončil špecializácie novinárstvo (1959) a anglistika a amerikanistika (1975). Má za sebou päťročnú prax v redakciách Večerníka a Predvoja. Od decembra 1967 až dodnes pôsobí ako vedecko-pedagogický pracovník. Do roku 2003 pracoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V súčasnosti patrí medzi osobnosti Fakulty masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Špecializuje sa na históriu anglického a amerického novinárstva a teóriu redigovania. Vo svojej praxi absolvoval viaceré pobyty vo Veľkej Británii, USA a inde. Je autorom početných publikácií (monografií, učebných textov, štúdií, recenzií, encyklopedických hesiel) a umeleckých prekladov, najmä klasických diel anglickej a americkej literatúry.

dy, keď sa stala správa (ako vtedy jediný žurnalistický fenomén novín) tovarom, čiže keď tu bol niekto, kto bol za ňu ochotný zaplatiť, lebo mala preň priam existenčný význam. Tým „niekým“ bol predstaviteľ tzv. strednej vrstvy, ktorý potreboval informácie o trhu – najprv zahraničnom, potom domácom. Na začiatku 17. storočia vznikla teda periodická tlač, ktorá doplnila už jestvujúcu neperiodickú, aby sa potom tieto dve jej zložky stali takmer na štyri-sto rokov, vlastne až do začiatku 20. storočia, jediným, a teda výlučným masovokomunikačným prostriedkom.

Ani periodická tlač však nezostala dlho jednotná. Čoskoro po vzniku novín sa objavili prvé časopisy, ktoré doplnili paletu periodickej tlače na stav známy aj v súčasnosti.

Novinová a časopisecká tlač, ako súčasť periodickej tlače, majú veľa spoločného, zároveň sa však líšia. Kým noviny sú vždy výsledkom tvorivej novinárskej činnosti, ktorá má zložku individuálnu (tvorba novinárskeho prejavu, jednotlivosti, teda textu ako takého) i kolektívnu (tvorba novinárskeho celku či výťažku ako súboru novinárskych i nenovinárskych textov, teda jednotlivostí, ktoré nevznikajú novinárskymi postupmi, ale sú výsledkom iných druhov činností), v prípade časopisov to neplatí. Časť časopisov „prekračuje“ novinárstvo a patrí do vedy (napr. Bratislavské lekárske listy), resp. do umenia (napr. Slovenské pohľady). Majú síce formálnu podobu časopisov ako takých, patria do periodickej a aj časopiseckej tlače, ale nepatria do novinárstva, lebo pri ich tvorbe sa uplatňujú iba niektoré prvky novinárskej činnosti, nazvali by sme ich vonkajšie, ale ich podstata, obsah nie sú novinárstvo, ale veda, resp. umenie. Práve preto možno oprávnené hovoriť o novinárskej a nenovinárskej periodickej (časopiseckej) tlači. Aj preto by sme do bezpochyby užitočnej učebnice, a prvej svojho druhu u nás, nezaraďovali ani umeleckú, ani vedeckú tlač. Mimochodom, už použitie slova „tlač“¹ prezrádza, že jej autori cítili, že tu niečo takpovediac „nehrá“.

Podme však ďalej a pokúsme sa aspoň naznačiť, aj keď zrejme nie vyriešiť, problém diferencných znakov novín a časopisov (novinárskych!). Ešte v roku 1995 sme napísali, že táto otázka nie je zatiaľ v novinovede uspokojivo vyriešená.² Odvtedy pribudli pokusy definovať pojmy, niekedy viac, inokedy menej úspešné, ale stále ešte chýba akýsi sumár definícií pojmov noviny a časopis a v komplexe nám chýbajú aj diferencné znaky medzi nimi. Podľa autora týchto riadkov je to tak aj preto, že sme si neurčili, čo to vôbec noviny a časopis sú; lebo diferencné znaky čohokoľvek možno určiť až po definovaní základných pojmov.

Povedali sme si teda, že si urobíme malý prieskum, čo o tejto problematike vravia niektoré slovníky či encyklopédie. Mali sme ich štrnásť (niekoľkozvázkové, najmä encyklopedické, rátame ako jednu položku³), náhodne zvolených, pričom aj jazykovú oblasť sme si vybrali podľa našich inklínácií. Ako vidieť, pokiaľ ide o druhy slovníkov, použili sme slovníky všeobecne jazykové (výkladové), všeobecne náučné (encyklopédie) i špecializované náučné, teda také, ktoré sa zaoberajú problematikou novinárstva či masovej komunikácie, resp. vied o nich. V uvedených položkách sa heslo noviny i časopis objavilo trinásťkrát. V jedinom prípade sme sa nestretli s týmito pojmami v samostatných heslách, ale len v odkazových, ktoré nás upriamovali na strešné heslo periodická tlač.⁴

1 ŠEFČÁK, Luboš – DUHAJOVÁ, Zuzana: Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968. Bratislava : Univerzita Komenského, 1999, s. 54 a 60.

2 VOJTEK, Juraj: Úvod do organizácie redakčnej práce a redigovania. Bratislava : Univerzita Komenského, 1995, s. 94.

3 Jazykové slovníky:

1. LITTLE, William – FOWLER, H. W. Coulson, J. Revised and Edited by ONIONS, C. T.: The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Oxford : Clarendon Press, 1964.

2. Slovník slovenského jazyka. VI. dielov. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959 až 1968.

3. Slovník spisovného jazyka českého I až IV. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1960 až 1971.

4. Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2006.

Všeobecné encyklopédie:

1. Encyklopédia Slovenska. VI zväzok. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1977 až 1982.

2. Malá československá encyklopédie. VI zväzok. Praha : Academia, 1984 až 1987.

3. Funk 's & Wagnalls New Encyclopedia. 31 zväzok. New York : Funk & Wagnall Corporation, 1971 až 1993.

4. Encyklopaedia Beliana. Slovenská všeobecná encyklopédia. (zatiaľ päť zväzkov A – Hir. Bratislava : Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 1999 až 2007.

Špecializované slovníky a encyklopédie:

1. MAŠLANKA, Julian: Encyklopedia wiedzy o prasie. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo, 1976.

2. JACZ, Ludovít: Malá encyklopédia žurnalistiky. Bratislava : Obzor, 1985.

3. PANETH, Donald: The Encyclopedia of American Journalism. New York : Facts On File Publication, 1983.

4. WEINER, Richard: Webster's New World Dictionary of Media and Communications. New York : Macmillan, 1996.

5. HOCHÉLOVÁ, Vlasta: Slovník novinárskej teórie a praxe. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2001.

6. REIFOVÁ, Irena & kolektív: Slovník mediální komunikace. Praha : Portál, 2004.

4 JACZ, Ludovít (ed.): Malá encyklopédia žurnalistiky. Bratislava : Obzor, 1985.

Niektorým dielam taký či onaký pojem chýba. Dôvod môže byť rozdielny... V prípade slovenských slovníkov (encyklopédií) najmä skutočnosť, že komplet vydaných dielov sa k pojmu noviny ešte nedostal⁵ alebo sa tam jednoducho nenachádza.⁶ V dvoch prípadoch sme siahli po odborných publikáciách⁷, kde sme právom očakávali najpresnejšie definície. Pokiaľ ide o slovníkovú literatúru, vychádzali sme z hypotézy, že najmenej nám o problematike povedia jazykové slovníky, ktoré majú predsa len iné poslanie. Táto hypotéza sa potvrdila. Viac nám mali prezradiť slovníky všeobecne náučné (univerzálne encyklopédie) a najviac diela, ktoré sme si nazvali špecializované náučné (novinárske, mediálne, novinovedné či komunikologické). Už teraz treba povedať, že tento predpoklad celkom nevyšiel, lebo v jednom prípade sa všeobecná encyklopédia vyrovnala encyklopédiám špecializovaným, ktorých úroveň bola z pohľadu našich pojmov dosť rozdielna.

Začnime teda pri jazykových slovníkoch, a to aj napriek predpokladu, že si zrejme nimi veľmi nepomôžeme; už pre svoj ráz nemôžu ísť totiž do problematiky hlbšie. Zatiaľ stále najkomplexnejší slovník nášho jazyka uvádza, že „noviny sú periodické tlačivo (obyč. denník alebo týždenník), vychádzajúce v podobe väčších listov a prinášajúce správy o bežných, verejných, hospodárskych, kultúrnych a politických udalostiach“⁸. Na druhej strane, podľa rovnakej príručky „časopis“ je „druh periodicky, pravidelne vychádzajúcej tlače, revue, žurnál“⁹.

Zhodneme sa vari na tom, že ani jedna z týchto definícií, najmä však druhá, nám veľmi nepomôže. Už aj preto nie, že v rokoch vydávania slovníka nemala vo veciach zrejme jasno ani slovenská novinoveda. Siahnime teda po bližšej, spríbuznenej, ale zároveň predsa len rozvinutejšej jazykovej i spoločensko-vednej proveniencii. „Noviny“ sa tu charakterizujú ako „časopis, zejím. politický, vydávaný denne n. v urč. den“¹⁰. Kým za „časopis“ sa považuje „tisk vychádzajúci v pravidelných (týždenných, mesačných) lhútach a obsahujúci správy a články“¹¹. Najmä pojem „noviny“ vychádza z tejto charakteristiky nešťastne. Je fakt, že v minulosti (aj nie celkom dávnej, napr. pred druhou svetovou vojnou) sa pojem časopis neraz vzťahoval aj na noviny, teda označoval periodickú tlač vcelku¹². ale tým sme sa už ani v čase publikovania uvádzaného slovníka nemohli uspokojiť. Napokon sa pozrime na preberané pojmy v anglicky hovoriacom svete, kde našim slovám zodpovedajú termíny newspaper a magazine, resp. periodical. Prvým pojmom sa tu rozumie „tlačná publikácia, v súčasnosti najmä denná či týždenná, pozostávajúca zo správ, inzerátov, literárnych textov a iných náležitostí, ktoré sú predmetom záujmu verejnosti“¹³. A náš pendant k pojmu noviny (newspaper), teda časopis (magazine, periodical) je podľa rovnakého slovníka „periodická publikácia obsahujúca články rozličných pisateľov, určená najmä univerzálnemu čitateľovi“¹⁴.

Ako vidno, ani tu nám jazykové slovníky veľmi nepomôžu...

Prejdime teda k všeobecným, náučným slovníkom či encyklopédiám. Začnime v anglicky hovoriacom zahraničí. Tu sa novinami rozumie „publikácia vydávaná obyčajne na dennej či týždennej báze, ktorej hlavnou funkciou je zaznamenávať správy. Noviny zároveň správy komentujú, presadzujú rôzne verejné záujmy, sprístupňujú čitateľom osobitné informácie a niekedy rady zaraďujú do svojho obsahu také materiály, ako sú komiksy, karikatúry i knihy na pokračovanie. Takmer vo všetkých prípadoch a v rôznej miere sú ich príjmy závislé od publikovania komerčnej inzercie.“¹⁵ V prípade časopisu (heslo magazine) odkazuje na periodicals; považuje ho teda za

5 Encyklopaedia Beliana, ktorú vydáva Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied od roka 1999 sa do konca februára 2010 dostala k svojmu piatemu zväzku po slovo „Hir“.

6 Encyklopédia Slovenska. I. zväzok A – D. Aba – džez. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 1977.

7 KLIMEŠ, Vladimír: Príspevek k vymezení pojmu novin a časopisu. V: Novinář – Bulletin Novinářského studijního ústavu, roč. 2, čís. 12. Praha : NŠU, 1955, s. 369 – 376 a. Zdroj citovania: TUŠER, Andrej: Ako sa robia noviny. Bratislava : SOFA, 1999, s. 27; resp. TUŠER, Andrej: Ako sa robia noviny, 4. prepracované vydanie. Bratislava : EUROKÓDEX, 2010, s. 41 a 42.

8 Slovník slovenského jazyka. II. diel. I – o. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1960, s. 393.

9 Slovník slovenského jazyka. I. diel. a – k. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959, s. 194.

10 Slovník spisovného jazyka českého II. N – Q. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 221.

11 Slovník spisovného jazyka českého I. A – M. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 240.

12 Historický slovník slovenského jazyka II. K – N. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1992, s. 608. Tu treba uviesť, že pojem časopis príslušný zväzok diela (Historický slovník slovenského jazyka I. A – J. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1991), ani dodatky k celému súboru zväzkov (Historický slovník slovenského jazyka VII. Z – Ž. Dodatky. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008) neuvádzajú.

13 „A printed, now usu. daily or weekly publication containing the news, advertisements, literary matter, and other items of public interest.“ Zdroj citovania: LITTLE, William – FOWLER, H. W. Coulson, J. Revised and Edited by ONIONS, C. T.: The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Oxford : Clarendon Press, 1964, s. 1324.

14 „A periodical publication containing articles by various writers, intended chiefly for the general reader.“ Zdroj citovania: LITTLE, William – FOWLER, H. W. Coulson, J. Revised and Edited by ONIONS, C. T.: The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Oxford : Clarendon Press, 1964, s. 1185.

15 „Publications usually issued on a daily or weekly basis, the main function of which is to report news. Newspapers also provide

správnejší termín, čo však je pre nás irelevantné, navyše ho používa v množnom čísle. Rozumie nimi „publikácie vydávané v pravidelných intervaloch, často nazývané aj žurnály, alebo sa nimi rozumejú magazíny, ak sú určené na oddychové čítanie. Časopisy sa líšia od iného druhu publikácií vydávaných číslo za číslom, novín. Väčšina novín vychádza denne na novinovom papieri a má zvyčajne relatívne veľké, neviazané strany; časopisy vychádzajú všeobecne na jemnejšom papieri, na menších a zviazaných stranách, v dlhších intervaloch než denne (týždenne, dvojtyždenne, mesačne, štvrťročne), či prinášajú výlučne špecializované materiály určené konkrétnemu čitateľstvu. Obsah časopisov sa často neviaže na čerstvé udalosti; a ak sa nimi zapodievať, robia tak formou sumárov či komentárov.“¹⁶ Tu sme si všimli, že publikácia sa vracia k pojmu noviny, aj keď preto, aby vynikli jeho diferenčné znaky vo vzťahu k časopisu. Nakoniec nazrime do domácich kompendií tohto druhu. Tu sa, pochopiteľne, stretávame s problémom, lebo slovenská encyklopedická spisba je mladá a naše prvé väčšie takéto dielo sa ešte len vydáva. K heslu „noviny“ sa ešte nedostala, pozná iba pojem „časopis“, ktorým podľa nej je „publikácia s istým špecif. zameraním vydávaná periodicky v pravidelných týždenných až polroč. intervaloch. Obsahuje príspevky viacerých autorov, má neukončený, kontinuálny charakter a vopred vymedzený program. Na rozdiel od novín neslúži na aktuálne denné spravodajstvo. Č. možno rozdeliť podľa viacerých hľadísk. Z hľadiska dominujúcej obsahu sa rozlišujú pôv. (primárne ved. č.), sumarizač. (napr. prehľadové č.), kompilačné (napr. popularizačné č.), reedičné (napr. digestové č.) a sekundárne (napr. referátové č.)“¹⁷. Tu si nemôžeme odpustiť poznámku, že táto definícia patrí skôr do knižničnej vedy (informatiky) než do novinovedy.

Jediné zatiaľ ukončené slovenské dielo takéhoto charakteru charakterizuje noviny ako „tlačný, pravidelne vydávaný (najčastejšie denne) masovokomunikačný prostriedok, prinášajúci informácie, analytické články a iné publicistické materiály zo všetkých oblastí ľudskej činnosti ako významný ideovo-politický nástroj spoločenskej triedy, sociálnych aj záujmových skupín štátu“¹⁸. Na druhej strane časopis tu ako pojem chýba. Zhruba toľko o pertraktovaných pojmoch v jazykových a všeobecných encyklopédiách.

Obráťme však našu pozornosť na špecializované slovníky či encyklopédie z oblasti žurnalistiky alebo masovej komunikácie. A skúsme začať v zahraničí. V diele svojim spôsobom reprezentatívnom sa za noviny považuje „publikácia vydávaná denne, týždenne, alebo v pravidelných intervaloch, ktorá obsahuje spravodajstvo a inzerciu“¹⁹. Kým časopis (magazine) sa tu charakterizuje ako „periodikum (obyčajne vydávané týždenne, dvojtyždenne... mesačne či dvojmesačne, (veľkosti) 7 x 10 inchov či v iných rozmeroch, zato menšia, než „plnoformátové“ (full-size) noviny, zvyčajne tlačaná na kriedovom či lesklom papieri, predávaná v stánkoch či doručovaná poštou“²⁰. Na prvý pohľad je zjavné, že už rozsahom sú obe definície nevyvážené. Ďalej: prvá sa chce vzťahovať aj na obsah pojmu, ale nepozná názorové (či postojové, u nás by sme povedali – samozrejme zjednodušene a preto nie celkom presne – publicistické žánre), druhá sa obsahu vôbec nedotýka a všima si iba vonkajškovú, formálne náležitosti.

commentary on the news, advocate various public policies, furnish special information and advice to readers, and sometimes include features, such as comic strips, cartoons, and serialized books. In nearly all cases and in varying degrees, they depend on the publication of commercial advertising for their income.” Zdroj citovania: Funk & Wagnalls New Encyclopedia. 19 New Jersey – Orthodontics. New York : Funk & Wagnall Corporation, 1986, s. 36.

16 „Publications released at regular intervals, often called journals, or referred to as magazines when designating those for recreational reading. Periodicals differ from the major form of serial publication, newspapers...Most newspapers are issued daily on pulp paper and have relatively large, unbound pages; periodicals generally appear on finer paper, with smaller bound pages, and at intervals longer than a day (weekly, biweekly, monthly, quarterly, or even annually). As a whole, periodicals feature, often exclusively, material of special interest to particular audiences. The content of periodicals are often unrelated to current news stories; when dealing with the news, they tend to do so in the form of summaries or commentaries.” Zdroj citovania: Funk & Wagnalls New Encyclopedia. 20 Orthodox – Piero della. New York : Funk & Wagnall Corporation, 1986, s. 256.

17 Encyklopaedia Beliana. Slovenská všeobecná encyklopédia. Tretí zväzok Č – Eg. Bratislava : Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 2003, s. 32.

18 Encyklopédia Slovenska. IV. zväzok. N – Q. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1980, s. 125.

19 „...publication issued daily, weekly, or at frequent intervals, containing news and advertising.” Zdroj citovania: WEINER, Richard: Webster's New World Dictionary of Media and Communications. New York : Macmillan, 1996, s. 398.

20 „a periodical (generally published weekly, biweekly – once every two weeks – monthly, or bimonthly), 7" x 10" or other dimension smaller than a full-size newspaper usually printed on coated, or shiny, paper and sold on newsstands or by mail...” Zdroj citovania: WEINER, Richard: Webster's New World Dictionary of Media and Communications. New York : Macmillan, 1996, s. 354.

Ďalšia reprezentatívna publikácia uvádza, že noviny sú „publikácia, ktorá sa zvyčajne objavuje denne či týždenne, obsahuje správy a komentáre o aktuálnom dianí, stĺpčeky rád na rôzne témy, zábavné materiály (komiksy, hádanky) a textovú i obrazovú inzerciu; v súčasnosti viaceré denníky pridali k oblastiam, ktoré „pokrývajú“ a k spôsobom, ako to robia, sumáre správ (správy v skratke) a tematické bloky (sekcie) zamerané na jednotlivé témy, akými sú šport, životný štýl, umenie, biznis a regionálne spravodajstvo“²¹. A v hesle časopis (magazine, ale aj periodical) tvrdí, že je to „publikácia vychádzajúca v pravidelných intervaloch (týždenne, mesačne, štvrťročne), iná než noviny, všeobecne menších rozmerov, s obálkou, viazaná. Náplň časopisov je rôzna, od vedeckých, technických, odborných až po periodiká univerzálne.“²²

Vari najreprezentatívnejšia publikácia tohto druhu vydaná v minulom režime, v hesle periodická tlač pojmy noviny a časopisy charakterizuje takto: „Noviny majú obvyč. univerzálny charakter, dennú periodicitu a prinášajú spravodajstvo i publicistiku. Časopisy sú obvyč. špecializované, majú dlhšiu periodicitu a uplatňujú najmä publicistiku.“²³ Na druhej strane, prvá publikácia tohto druhu vydaná po udalostiach v roku 1989, považuje za noviny „v širokom poňatí periodicky vychádzajúcu tlač s charakteristickým obsahom novinárskych aktualít. V užšom ponímaní ide o dennú, dvojdennú (alebo ešte s dlhšou periodicitou) tlač v rôznych modifikáciách, ktorá informuje verejnosť o aktuálnom spoločenskom a politickom dianí. V novinách sú publikované vyselektované a zredigované novinárske informácie v podobe spravodajstva a publicistiky... Medzi noviny patria ranníky i večerníky. Ranníky sa viac orientujú na spravodajstvo a večerníky na publicistiku a regionálne správy.“²⁴ Za časopis sa tu vydáva „tlačné periodikum vychádzajúce v pravidelných intervaloch (ktoré periodikum nevychádza v pravidelných intervaloch!, poznámka J. V.): týždenne, dvojtyždenne, mesačne, štvrťročne, polročne. Od dennej tlače sa líši menšou aktuálnosťou (vzhľadom na periodicitu), prevahou publicistiky s hlbším analytickým obsahom, dôkladnejšou grafickou úpravou. Časopisy sú zvyčajne určené špecifickému okruhu čitateľov, ktorí okrem informácií hľadajú podrobnejší pohľad na udalosti, viac detailov i kvalitnejšiu formu.“²⁵

Napokon ešte jeden slovník z českej jazykovej oblasti. Žiaľ, v ňom miesto pokusu o vlastnú definíciu sa „takticky“ použila charakteristika klasického nemeckého novinovedca Emila Dovifata: „noviny zprostredkovávajú najnovější události ze všech oblastí lidského konání v nejkratších pravidelných intervalech najširší veřejnosti“²⁶. Pojem časopis sa tu definuje ako „periodické tištěné médium; vychází v delších intervalech než noviny, tj. maximálně jednou týdně a minimálně dvakrát ročně (periodicita), a vykazuje vnitřní jednotu danou zaměřením a obsahem.// Č. na rozdíl od novin ovlivňuje zpravidla vymezenější (často podle sociálního zařazení nebo zájmu) a homogennější okruh čtenářů než noviny. (publikum, jeho typologie). V porovnání s novinami nejsou časopisy tak úzce vázány na aktuálnost, také tematická šíře jednotlivých titulů nemá takový záběr, jako mívají noviny.“²⁷

A napokon čo si o problematike myslí poľská špecializovaná encyklopédia? Podľa nej noviny sú „druh tlače, v ktorej sa bez obmedzenia uplatňuje kritérium aktuálnosti (a teda v hustej periodicite; najčastejšie denná tlačovina, niekedy s dvomi či tromi vydaniaми v jedinom dni), s univerzálnym obsahom (nezacielená na konkrétneho odberateľa, čiže so všeobecným dosahom), teda informujúca o aktuálnych udalostiach, zaujímavých či možno najširší okruh verejnosti; bežne aj denník, denná tlačovina.“²⁸

21 “Publication that usually appears daily or weekly, containing news, information and comment about current affairs, advice columns of various types, entertainment features (comic strips, puzzles), and classified and displayed advertisements; in recent years many dailies have added to their coverage and the way in which they approach it both news and summaries (news-in-brief) and sections devoted to single themes such as sports, lifestyle, the arts, business and regional news.” Zdroj citovania: PANETH, Donald: The Encyclopedia of American Journalism. New York : Facts On File Publication, 1983, s. 328.

22 „Publication appearing at regular intervals (weekly, monthly, quarterly), other than newspaper, generally of smaller size, with cover and binding. Periodicals range from scholarly, technical and professional journals to general-circulation illustrated magazines.” Zdroj citovania: PANETH, Donald: The Encyclopedia of American Journalism. New York : Facts On File Publication, 1983, s. 272.

23 JACZ, Ludovít (ed.): Malá encyklopédia žurnalistiky. Bratislava : Obzor, 1985, s. 329.

24 HOCHÉLOVÁ, Vlasta: Slovník novinářské teorie a praxe. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2001, s. 123.

25 HOCHÉLOVÁ, Vlasta: Slovník novinářské teorie a praxe. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2001, s. 38.

26 REIFOVÁ, Irena & kolektiv: Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004.

27 REIFOVÁ, Irena & kolektiv: Slovník mediální komunikace. Praha : Portál, 2004.

28 „typ prasy realizující bez žádných omezení kritérium aktualnosti (a více o malej amplitudzie periodycznosci; najczesciej codzienne, czasem majace 2, 3 wydania w ciagu dnia) i uniwersalności treści (nie określającej najczęściej adresu odbiorcy, o zasięgu powszechnym), czyli informującej o wydarzeniach aktualnych, interesujących możliwie najszerszy ogół publiczności; w zbaczeniu potocznym: → dziennik, pismo codzienne.” Zdroj citovania: MAŚLANKA, Julian: Encyklopedia wiedzy o prasie. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo, 1976, s. 91.

Časopis sa tu pre zmenu definuje ako „typ tlače s čiastočne ohraničenou aktuálnosťou (a teda s redšou periodickosťou) i univerzálnosťou obsahu, čiže publikácia periodická, druhovo nepatriaca medzi noviny“²⁹.

Vladimír Klimeš ešte v roku 1955 napísal: „Noviny sa odlišujú od časopisu predovšetkým univerzálnosťou obsahu, zameraného na prinášanie materiálov o bežných, najmä politických udalostiach a skutočnostiach dotýkajúcich sa bezprostredne faktov každodenného života, kým časopisy sú zamerané na zverejňovanie špecializovaného obsahu s výrazne vymedzeným zameraním, určeným celkovým charakterom príslušného časopisu.“³⁰

Napokon sa pristavme pri učebnici štandardne využívanej na vysokých školách. Podľa nej noviny:

- „z hľadiska obsahu... majú univerzálny obsah, a to aj pri niektorých špecializovaných periodikách, ako sú napríklad podnikové noviny,
- z hľadiska frekvencie vychádzania sa vyznačujú vyššou periodicitou, najčastejšie dennou alebo dvojdennou, ale pri spomínaných špecializovaných (podnikových, príp. aj regionálnych a lokálnych) často aj nižšou týždennou alebo dvojtýždennou periodicitou,
- z hľadiska vzájomného podielu novinárskych žánrov publikujú viac spravodajských a iných aktuálnych informačných novinárskych, príp. novinárskych prejavov, než publicistiky; vyplýva to predovšetkým z vyššej periodicity a univerzálnosti obsahu,
- z hľadiska formy spracovania uplatňujú špecifickú novinovú typografickú úpravu, tlačovú techniku (napr. ofsetovú tlač), technológiu výroby a použitia materiálu, napr. novinový papier s malým obsahom buničiny, alebo dobre gľejený a strojovo hladký ofsetový papier“.

Kým časopisy:

- „z hľadiska obsahu sa zaoberajú spravidla vymedzenou tematikou, vyššou špecializáciou podľa zamerania, záujmov či demografických znakov potenciálneho publika,
- z hľadiska frekvencie vychádzania sa vyznačujú nižšou periodicitou, najčastejšie týždennou, dvojtýždennou, ale i mesačnou a nižšou,
- z hľadiska vzájomného podielu novinárskych žánrov sa v nich nachádza viac publicistických, príp. nenovinárskych prejavov než spravodajstva,
- z hľadiska formy spracovania uplatňujú špecifickú časopiseckú typografickú úpravu (napr. hĺbkotlač), technológiu výroby a použitie materiálu, napr. ofsetový papier alebo málo gľejený a veľmi dobre hladený a vláchny hĺbkotlačový papier“.³¹

Pokúsime sa teda o akýsi sumár uvedených definícií či charakteristík novín. Ako sa dalo očakávať, jazykové slovníky nám tu veľmi nepomôžu. Z uvádzaných najneprijateľnejší je Slovník spisovného jazyka českého II, N – Q, ktorý medzi noviny a časopis kladie znamienko rovnosti, čo sa v minulosti síce robilo, ale čo už v čase vydania diela (v polovici 60. rokov 20. storočia) neplatilo. Slovník slovenského jazyka II. diel, 1 – o zasa zužuje obsah novín na spravodajstvo, pričom vôbec neuvádza, že noviny prinášajú aj nenovinárske výpovede. Najlepšie, ale stále nie celkom presne charakterizuje pojem noviny (newspaper) anglický The Shorter Oxford Dictionary on Historical Principles, ktorý na jednej strane uvádza, že texty uverejňované v novinách „sú predmetom záujmu verejnosti“ a poukazuje na fakt, že v týchto tlačovinách majú miesto nielen novinárske výpovede, ale na strane druhej, ich výpočet je obmedzený a navyše vlastné novinárske výpovede opäť zužuje na správy.

Z našich všeobecných encyklopédií Encyklopédia Slovenska (IV. Zväzok. N – Q) nezaužíva obsah novín iba na spravodajstvo, neuvádza však nenovinárske výpovede v tomto type periodík a zdôrazňuje, čo je pre čas jej vzniku typické, triedne aspekty výsledkov duševno-tvorivej činnosti. Z diel, ktoré vznikli ešte v minulom režime, uvádzame ďalej Malú československú encyklopédiu (M – Pol, IV.), z ktorej čas vzniku nie je až taký zrejмый, ako v predošlom prípade, ale opäť obchádza nenovinársku náplň novín.

Vo všetkých uvedených dielach nechýba v definíciách periodicita novín, denná či redšia.

29 „typ prasy o ograniczonej częstotliwości aktualnościami (a więc o dużej amplitudzie periodyczności) i uniwersalności treści, czyli publikacja periodyczna nie posiadająca cech → gazety.“ Zdroj citovania: MAŚLANKA, Julian: Encyklopedia wiedzy o prasie. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo, 1976, s. 60

30 KLIMEŠ, Vladimír. Príspevek k vymezení pojmu novin a časopisu. V: Novinář – Bulletin Novinářského studijního ústavu, roč. 2, čís. 12. Praha : NŠU, 1955, s. 376.

31 TUŠER, Andrej: Ako sa robia noviny. 4. prepracované vydanie. Bratislava : EUROKÓDEX, 2010, s. 41 a 42.

Zo zahraničných všeobecných encyklopédií nás najviac zaujala Funk 's & Wagnalls New Encyclopedia, ktorá za charakteristickú črtu novín považuje dennú alebo týždennú periodicitu; a ak aj za základ obsahu považuje spravodajstvo, nezabúda na postojové (komentujúce) žánre; pričom poukazuje na verejnú politiku, ktorú noviny robia, ďalej na tzv. čitateľský servis; a poukazuje na tzv. nenovinárske výpovede v novinách (komiksy, karikatúry a aj knihy na pokračovanie). Napokon zdôrazňuje, že v oblasti podnikania s novinami v rôznej miere existencia novín závisí od inzercie. Aj keď s vedomím, že predbeháme uzávery, dovoľujeme si tvrdiť, že toto je najtreffejšia definícia novín, s akou sme sa v slovníkovej (encyklopedickej) literatúre vôbec stretli.

Napohľad by však najvýstižnejšie definície mali byť v špecializovaných slovníkoch (encyklopédiách). Malá encyklopédia žurnalistiky (ed. L. Jacz, strana 329) pojem noviny odkazuje na strešné heslo periodická tlač. Podľa nej „noviny majú obyč. univerzálny charakter a prinášajú spravodajstvo i publicistiku“. Isteže ide o zjednodušenú definíciu, napriek tomu by sme radi upozornili na slovo „obyčajne“.

Ďalšia domáca príručka, ktorá na rozdiel od MEŽ vyšla po predele v roku 1989, sa na vec pozerá z pohľadu širšieho a užšieho ponímania. Pod prvým rozumie tlač s „obsahom novinárskych aktualít“, pod druhým zasa ich periodickosť (dennú, dvojdennú...) „v rôznych modifikáciách“. Obsahom novín je spravodajstvo a publicistika. Podľa tohto hesla k novinám radíme ranníky a večerníky. Denníky, ale i nedeľníky či niekdajšie pondelníky zostali stranou. A rovnako ťažko súhlasiť s tvrdením, že „ranníky sa viac orientujú na spravodajstvo a večerníky na publicistiku (!!) a regionálne správy“; predsa večerníky v našich končinách sú zásadne mestské (a teda lokálne) noviny a prinášajú predovšetkým spravodajstvo.

Irena Reifová (a kol., strana 164) sa takticky odvoláva na definíciu klasického novinovedca Emila Dovifata (1890 – 1969), ktorá však je podmienená dobou svojho vzniku a dnes už nevelmi aktuálna.

Staršia poľská Encyklopedia wiedzy o prasie od Juliana Maślanku (strana 91) hovorí o novinách ako o druhu tlače, ktorá realizuje „bez obmedzenia“ kritérium aktuálnosti. Aktuálnosť je však charakteristickou črtou novinárstva ako takého. Dielo správne poukazuje na schopnosť novín (najmä v minulosti) vychádzať denne v niekoľkých vydaniach. O tom, že tento druh tlače má zásadne univerzálny obsah, možno oprávnene pochybovať. A aj odkaz na denník sa nám nezdá najšťastnejší.

Z anglicky písaných špecializovaných slovníkov za najmenej výstižnú považujeme definíciu Richarda Weinera v diele Websters New World Dictionary of Media and Communications (strana 398). Už štylizácia „publikácia vydávaná denne, týždenne alebo v pravidelných intervaloch“ je nedomyšlená... Predsa aj denné či týždenné vydávanie je vydávanie v pravidelných časových úsekoch. Podobne zužovať obsah novín na správy (spravodajstvo) a inzerciu je nepresné.

Napokon charakteristika pojmu „noviny“ v The Encyclopedia of American Journalism od Donalda Panetha (strana 328) sa takýmto nepresnostiam vyhýba, ale netriedi obsahy výpovedí uverejňovaných v novinách na základe istej systematickosti a členenie novín do sekcií nie je vec súčasná (aj keď v tomto prípade ide o osemdesiate roky 20. storočia), ale staršia.

Z vymenovaných publikácií najrozsiahlejšia definícia pojmu noviny pochádza z pera Andreja Tušera. Už s prvou charakteristikou však sotva možno súhlasiť. Noviny, a potvrdzuje to aj naša prax, nemusia mať „univerzálny obsah“, a netýka sa to iba podnikovej tlače. Už napr. Hospodárske noviny ho nemajú a pokiaľ ide o Šport, ten je predsa viac či menej vyslovene špecializovaný. Na rozdiel od univerzálnych novín, jeho náplň tvorí takmer výlučne jediná tematická oblasť, šport a telovýchova (ak nemáme na mysli zopár „univerzálnych správ“, čím rozumíme všetky iné než športové informácie). Tým samozrejme nechceme poprieť skutočnosť, že noviny zväčša majú univerzálny obsah.

Ani s ďalšou charakteristickou črtou sa nedá celkom súhlasiť. Opäť: noviny zvyčajne naozaj majú hustejšiu periodicitu, než časopisy, ale aj z histórie poznáme napr. časopisy, ktoré sa objavovali denne, a to v čase, keď noviny denníkmi neboli. Na druhej strane, ak sa súčasné periodikum neobjavuje častejšie ako raz za desať dní, možno ešte hovoriť o novinách?

Naopak – súhlasiť treba s tvrdením, že v novinách dominuje spravodajstvo nad publicistikou, čo však – ako sme už uviedli vyššie – sotva vyplýva „predovšetkým z vyššej periodicity a univerzálnosti obsahu“. Aj tu však máme výhradu, konkrétne k výroku „a iných aktuálnych informačných novinárskych, príp. nenovinárskych prejavov“. Zo štylizácie nepriamo vyplýva, že aktuálne je najmä spravodajstvo. Osobne si myslíme, že aktuálnosť treba vzťahovať na novinárstvo ako také, a teda aj publicistika nemôže nebyť aktuálna.

Rovnako sa možno stotožniť s tzv. vonkajšou formou (kompozíciou) novín, čo autor nazýva „novinovou typografickou úpravou.“

Pokiaľ ide o A. Tušerovu charakteristiku časopiseckej tlače, tu pripomienky nemáme, iba ak doplnky. Áno, časopisy majú „spravidla vymedzenú tematiku“, aj keď v minulosti poznali aj nešpecializované či menej špecializované časopisy, nepresne označované raz za obrázkové³², inokedy za rodinné (Život), v anglickej terminológii univerzálne záujmové (general-interest), resp. spoločenské.

Sumár

Noviny sú tlačovina, ktorá spravodajstvom informuje o aktuálnom spoločenskom dianí a publicistikou (resp. postojovými či názorovými textami) zaujíma k nemu postoje, aby sa v ňom verejnosť mohla orientovať, alebo cez tieto zložky predovšetkým zabáva. Podľa toho rozoznávame noviny pre elitu (Elite Press), resp. pre masu (Mass Press), u nás nazývané aj bulvárne. Majú prevažne univerzálne, výnimočne aj špecializovaný ráz. Vychádzajú denne (aj viackrát, rôzne vydania), niekoľkokrát v týždni, zriedkavo aj redšie. Popri novinárskych textoch (aj vizuálnych, vrátane farebných) prinášajú texty nenovinárske (napr. umelecké), najmä inzerciu, vďaka ktorej sa môžu predávať za nižšiu cenu, než sú ich výrobné náklady. Členia sa do tematických blokov, sekcií (z nich najmä problematika životného štýlu vystupuje v poslednom čase do popredia), neraz s vlastným stránkovaním. Majú špecifický novinový formát: svetový (broadsheet), stredoeurópsky (berlínsky), tabloidový, resp. „zhustený“, angl. condensed), zalamujú sa do viacerých stĺpcov, vychádzajú na tzv. novinovom papieri. Výnimočne bývajú viazané.

Na rozdiel od nich novinársky časopis je tlačovina, ktorá spravodajstvo alebo neprináša, alebo v zanedbateľnej miere, zato stavia na publicistike. Má predovšetkým špecializovaný ráz, aj keď najmä v minulosti vychádzali aj univerzálne periodiká tohto druhu. Popri novinárskych textoch uverejňuje ešte viac ako noviny nenovinárskych textov. Aj v časopise dôležité miesto zaberá inzercia všetkých druhov. Obsah sa takisto člení do tematických blokov, ktoré však nemávajú vlastné stránkovanie. Pestrosť formátov dovoľuje len ťažko ich triedenie z tohto hľadiska. Zalamuje sa najmä do jediného stĺpca. A vychádza na kvalitnom (zvyčajne kriedovom) papieri, ktorý umožňuje rovnako dobrú reprodukciu vizuálnych predloh. Neviazaný časopis je výnimkou.

(V týchto pokusoch o charakteristiku neuvádzame periodickosť novín a časopisov, lebo danosť spájame s periodickou tlačou ako takou.)

Napokon k otázke diferenciálnych znakov oboch typov periodík. Tých je viac, než sa zvyčajne uvádza. Na prvom mieste je určite periodičita: noviny sú najmä denníky, časopisy – zasa týždenníky, dvojtyždenníky, mesačníky, dvojmesačníky, štvrtročníky a pod. Podčiarkujeme však slovo „najmä“, lebo v minulosti to tak nebolo a aj v súčasnosti jestvujú výnimky. Za rovnako relatívny treba považovať ďalší diferenciálny znak: noviny sú univerzálne, časopisy – špecializované. Tak napr. už univerzálne denníky sa z prípadu na prípad líšia. V minulosti Práca, ale aj Národná obroda, v súčasnosti, ako sme napokon už spomínali, Hospodárske noviny, sa síce zaoberali či zaoberajú všetkými tematickými oblasťami, ale z istých pohľadov a v istých pomeroch a proporciách, danými ich rázom. Problematiku „istých pohľadov“ však neslobodno absolutizovať. Tak napríklad niekdajšie Roľnícke noviny akcentovali poľnohospodársku problematiku aj v zahraničnopolitických textoch. Na druhej strane ju neabsolutizovali, lebo istá (a nezanedbateľná) množina „nepoľnohospodárskych udalostí“ vo svete zaujímala aj poľnohospodárske či vidiecke čitateľstvo. Možno teda povedať, že išlo a neraz aj ide o univerzálnosť v jedinečnom. Všetko toto sa potom celkom pochopiteľne premieta do špecifik organizácie redakčnej práce v rôznych druhoch periodík.

Navyše aj u nás jestvujú špecializované noviny (napr. Šport, ktorý je úzko špecializovaný, lebo až na pomerne malé množstvo všeobecného spravodajstva sa zameriava na jedinú tematickú oblasť; to, čo v Pravde, SME je jednou z viacerých tematických oblastí, teda šport, to v uvedenom titule tvorí vlastne celú náplň výtlačku). A naopak, medzi časopismi najmä v minulosti významnú skupinu tvorili už spomínané univerzálne-záujmové časopisy, obrázkové, tematicky nevyhranené periodiká.

32 Netreba vari zdôrazňovať, že išlo o nie veľmi šťastný názov, aj keď treba brať do úvahy skutočnosť, že fotografia, dnes samozrejmosť novín i časopisov, nehrala vtedy ani v časopisoch takú úlohu ako dnes.

Hádám najdôležitejším diferenciálnym znakom medzi novínami a časopisom je prítomnosť či neprítomnosť spravodajstva, resp. publicistiky. Noviny bez spravodajstva a časopis bez publicistiky si ťažko predstaviť. Preto v novinách ako celku (!) prevažuje spravodajstvo, v časopise – publicistika; čo samozrejme v prípade novín nevylučuje akcent na jednu či druhú zložku, preto sa niekedy vraví o spravodajsko-publicistických, inokedy publicisticko-spravodajských novinách; vždy, pravda, v súvislosti s tým, čo ktoré noviny zdôrazňujú.

Na druhej strane výzor periodika a druh tlače nie sú spoľahlivými diferenciálnymi kritériami. Veď niektoré periodiká môžu mať vzhľad novín, vychádzajú na typicky novinovom formáte, sú zalamované ako noviny, ale v skutočnosti (typologicky) sú to časopisy. Ako príklad z minulosti spomenieme legendárny Kultúrny život, či Predvoj, resp. Nové slovo. Alebo: podnikovému periodiku sa neraz v minulom režime vravelo „časopis“, ba niekedy sa zaň v hlavičke priamo vydávalo, aj keď v skutočnosti išlo o noviny; aj keď zaznamenávajúce spoločenský život na úrovni podniku.

Poučenie z vyššie uvádzaného: v spoločenských vedách aj najlepšie sformulovaná definícia ťažko vystihne všetky črty fenoménu, ale mala by sa o to usilovať.

LITERATÚRA:

HOCHLOVÁ, Vlasta: Slovník novinářské teorie a praxe. Nitra : Univerzita Konstantína Filozofa, 2001.

JACZ, Ludovít (ed.): Malá encyklopédia žurnalistiky. Bratislava : Obzor, 1985.

KLIMEŠ, Vladimír: Příspěvek k vymezení pojmu novin a časopisu. V: Novinář – Bulletin Novinářského studijního ústavu, roč. 2, čís. 12. Praha : NŠU, 1955.

LITTLE, William – FOWLER, H. W. Coulson, J. Revised and Edited by ONIONS, C. T.: The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Oxford : Clarendon Press, 1964.

MAŠLANKA, Julian: Encyklopedia wiedzy o prasie. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo, 1976.

PANETH, Donald: The Encyclopedia of American Journalism. New York : Facts On File Publication, 1983.

REIFOVÁ, Irena & kolektiv: Slovník mediální komunikace. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

ŠEFCÁK, Luboš – DUHAJOVÁ, Zuzana: Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968. Bratislava : Univerzita Komenského, 1999.

TUŠER, Andrej: Ako sa robia noviny. Bratislava : SOFA, 1999.

TUŠER, Andrej: Ako sa robia noviny. 4. prepracované vydanie. Bratislava : EUROKÓDEX, 2010.

VOJTEK, Juraj: Úvod do organizácie redakčnej práce a redigovania. Bratislava : Univerzita Komenského, 1995. ISBN 80-223 0932 – X.

WEINER, Richard: Webster's New World Dictionary of Media and Communications. New York : Macmillan, 1996.

Encyklopaedia Beliana. Slovenská všeobecná encyklopédia. A – Hir. Bratislava : Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 1999 až 2007.

Encyklopaedia Beliana. Slovenská všeobecná encyklopédia. Tretí zväzok Č – Egr. Bratislava : Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 2003.

Encyklopédia Slovenska. I. zväzok A – D. Aba – džez. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 1977.

Encyklopédia Slovenska. IV. Zväzok. N – Q. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1980.

Encyklopédia Slovenska. VI zväzkov. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1977 až 1982.

Funk ' s & Wagnalls New Encyclopedia. 19 New Jersey – Orthodontics. New York : Funk & Wagnall Corporation, 1986.

Funk ' s & Wagnalls New Encyclopedia. 31 zväzkov. New York : Funk & Wagnall Corporation, 1971 až 1993.

Historický slovník slovenského jazyka II. K – N. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1992.

Historický slovník slovenského jazyka VII. Z – Ž Dodatky. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008.

Malá československá encyklopedie. VI zväzkov. Praha : Academia, 1984 až 1987.

Slovník slovenského jazyka. I. diel. a – k. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959.

Slovník slovenského jazyka. II. diel. l – o. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1960.

Slovník slovenského jazyka. VI. dielov. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1959 až 1968.

Slovník spisovného jazyka českého I. A – M. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

Slovník spisovného jazyka českého I až IV. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1960 až 1971.

Slovník spisovného jazyka českého II. N – Q. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2006.